

УДК 37.015.31:142.15]:355.01

[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-7\(53\)-449-460](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-7(53)-449-460)

Канішевська Любов Вікторівна доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, заступник директора з науково-експериментальної роботи, Інститут проблем виховання НАПН України, м. Київ, тел.: (044)-455-53-48, <https://orcid.org/0000-0002-4190-1601>

Лесик Анжеліка Сергіївна кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв, Бердянський державний педагогічний університет, м. Запоріжжя, <https://orcid.org/0000-0003-1886-4088>

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ПІДЛІТКІВ У ПОЗАУРОЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. У статті теоретично обґрунтовано педагогічні умови національно-патріотичного виховання молодших підлітків у позаурочній діяльності.

У дослідженні використано теоретичні методи: аналіз, синтез, порівняння, класифікація, узагальнення – для визначення та теоретичного обґрунтування педагогічних умов національно-патріотичного виховання молодших підлітків у позаурочній діяльності.

Проаналізовано праці, що висвітлюють проблему національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді.

Сучасні українські вчені-педагоги досліджують такі аспекти проблеми національно-патріотичного виховання молоді: теоретичні і методичні засади національно-патріотичного виховання; періодизація змісту національно-патріотичного виховання учнівської молоді; використання інтернет-ресурсів як засобу формування національно-патріотичного світогляду молоді; педагогічні умови формування національно-патріотичної вихованості дітей та учнівської молоді; національно-патріотичне виховання молоді в умовах викликів сучасності; виховання патріотизму учнівської молоді засобами кобзарства тощо.

Визначено, теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування національно-патріотичного виховання молодших підлітків у позаурочній діяльності: використання доцільних форм і методів роботи з національно-патріотичного виховання молодших підлітків; залучення учнів молодшого підліткового віку до патріотично спрямованої діяльності; партнерська взаємодія сім'ї і школи у національно-патріотичному вихованні школярів; організація і проведення занять з педагогами з проблеми національно-патріотичного виховання молодших підлітків.

Проведене дослідження не претендує на остаточне розв'язання проблеми національно-патріотичного виховання молодших підлітків у позаурочній

діяльності. Подальші наукові пошуки можуть бути спрямовані на активізацію учнівського самоврядування як засобу національно-патріотичного виховання підлітків; підвищення ефективності післядипломної освіти педагогічних кадрів з цієї проблеми.

Ключові слова: виховання, патріотизм, національно-патріотичне виховання, педагогічні умови, молодші підлітки, цифрове освітнє середовище, позаурочна діяльність, національно-патріотична вихованість.

Kanishevska Lyubov Viktorivna Doctor of Educational Sciences, Professor, corresponding member of the National academy of pedagogical science of Ukraine, Deputy Director for Research and Experimental Work, Institute of Problems on Education National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, tel.: (044) 455-53-48, <https://orcid.org/0000-0002-4190-1601>

Lesyk Angelika Serhiivna Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Acting Dean of the Faculty of Psychological and Pedagogical Education and Arts, Berdiansk State Pedagogical University, Zaporizhzhia, <https://orcid.org/0000-0003-1886-4088>

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF NATIONAL-PATRIOTIC EDUCATION OF YOUNGER ADOLESCENTS IN EXTRACURRICULAR ACTIVITIES

Abstract. The article theoretically substantiates the pedagogical conditions of national-patriotic education of younger adolescents in extracurricular activities.

The study used theoretical methods: analysis, synthesis, comparison, classification, generalization - to determine and theoretically substantiate the pedagogical conditions of national-patriotic education of younger adolescents in extracurricular activities.

The author analyzed the works that cover the problem of national-patriotic education of children and students.

Modern Ukrainian scientists and pedagogues study the following aspects of the problem of national-patriotic education of youth: theoretical and methodological foundations of national-patriotic education; periodization of the content of national-patriotic education of students; use of Internet resources as a means of forming a national-patriotic worldview of youth; pedagogical conditions for the formation of national-patriotic education of children and students; national-patriotic education of youth in the context of modern challenges; education of students' patriotism.

The article defines and theoretically substantiates the pedagogical conditions for the formation of national-patriotic education of younger adolescents in extracurricular activities: the use of appropriate forms and methods of work on national-patriotic education of younger adolescents; involvement of younger adolescents in patriotic

activities; partnership interaction of family and school in the national-patriotic education of schoolchildren; organization and conduct of classes with teachers on the problem of national-patriotic education of younger adolescents.

This study does not claim to be the final solution to the problem of national-patriotic education of younger adolescents in extracurricular activities. Further scientific research can be aimed at activating student self-government as a means of national-patriotic education of adolescents; improving the effectiveness of postgraduate education of teaching staff on this issue.

Key words: upbringing, patriotism, national-patriotic education, pedagogical conditions, younger adolescents, digital educational environment, extracurricular activities, national-patriotic education.

Постановка проблеми. Сучасні реалії, зокрема боротьба за збереження державного суверенітету та територіальної цілісності України, актуалізують проблему національно-патріотичного виховання молоді.

У низці державних документів: Законах України: «Про освіту» (2017), «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» (2022), «Про основи національного спротиву» (2022), Указах Президента України: «Про заходи щодо поліпшення національно-патріотичного виховання дітей та молоді» (2015), «Про Стратегію національно-патріотичного виховання» (2019), Постановах Кабінету Міністрів України: «План дій щодо реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання на 2022–2025 роки» (2020), «Про затвердження Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України» (2021), Концепції нової української школи (2016), акцентується увага на пріоритетність національно-патріотичного виховання молодого покоління, готовності до захисту національних інтересів, державної незалежності і територіальної цілісності України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді знайшла відображення в працях сучасних українських науковців: теоретичні і методичні засади національно-патріотичного виховання (І. Бех, А. Бойко, В. Кремень, С. Сисоєва, О. Сухомлинська та інші); періодизація змісту національно-патріотичного виховання учнівської молоді (Ю. Буклов); використання інтернет-ресурсів як засобу формування національно-патріотичного світогляду молоді (К. Журба, Л. Мазай, Н. Павликівська, О. Павлушенко, Л. Прокопчук, Д. Трейтяк та інші); педагогічні умови патріотичного виховання учнівської молоді засобами кобзарства (А. Жданкіна); національно-патріотичне виховання молоді в умовах викликів сучасності (С. Романюк, Л. Мафтин, Т. Скирда та інші).

Дослідниця А. Жданкіна запропонувала та обґрунтувала педагогічні умови патріотичного виховання учнівської молоді засобами кобзарства, а саме:

формування стійкої позитивної мотивації учнів до вивчення кобзарського спадку; партнерська взаємодія закладів загальної середньої освіти і батьків у процесах патріотичного виховання учнівської молоді засобами кобзарства; відповідність змісту патріотичного виховання учнівської молоді засобами кобзарства викликам сьогодення [3, С. 131].

У дисертаційному дослідженні О. Федоренко «Педагогічні умови формування національно-патріотичної вихованості в учнів основної школи загальноосвітніх навчальних закладів» розглянуто сутність поняття «формування національно-патріотичної вихованості в учнів основної школи», під яким розуміється системна діяльність суб'єктів виховної роботи, спрямована на набуття підлітками комплексу якостей особистості й актуального результату, що досягається в процесі національно-патріотичного виховання і виявляється в здатності й готовності особистості реалізуватися в служінні народу нашої держави [15, С. 2].

О. Федоренко обґрунтовано й експериментально перевірено педагогічні умови національно-патріотичної вихованості в учнів основної школи загальноосвітніх навчальних закладів, а саме: упровадження методики формування національно-патріотичної вихованості в учнів основної школи загальноосвітніх навчальних закладів; внесення ціннісних складових у зміст навчальних предметів; розгортання культурно-освітнього простору для активно творчої національно-патріотичної діяльності учнів; здійснення соціально значущих національно-патріотичних справ та вчинків [15, С. 4].

У статті С. Романюк, Л. Мафтин «Національно-патріотичне виховання в умовах викликів сучасності» розкрито особливості організації національно-патріотичного виховання молоді в умовах воєнного стану, до яких автори відносять: 1) потребу чіткої окресленості теоретико-методологічних підходів до змісту національно-патріотичного виховання; 2) викорінення рудиментів радянщини, явищ псевдопатріотизму; 3) активізація роботи з військово-патріотичного напрямку, зорієнтованого на взірці справжнього патріотизму; героїчні традиції княжої доби, козацької педагогіки, приклад мужності героїв Крут, українських повстанців; учасників новітніх революційних подій, спротиву російської агресії тощо; 4) активізація внутрішнього морального світу особистості, світоглядних пріоритетів у розумінні добра і зла; 5) опора на милосердя, участь у волонтерській діяльності як складовій частині національно-патріотичного виховання; допомога ЗСУ, пораненим, родинам загиблих, переселенцям, покинутим тваринам; 6) розвінчування фейків ворожої пропаганди; 7) інформування через комп'ютерні мережі світової спільноти про злочини рашистів в Україні; 8) продумана система виховних впливів на особистість тощо [13, С.118].

Науковець Т. Скирда слушно зазначає, що національно-патріотичне виховання має бути основою виховної системи сучасних закладів загальної середньої освіти України. Напрями роботи закладу освіти з патріотичного виховання мають бути спрямовані на: 1) утвердження в свідомості і почуттях

особистості патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурного та історичного минулого України; 2) виховання поваги до Конституції України, Законів України, державної символіки; 3) підвищення престижу військової служби, а звідси – культивування ставлення до солдата як до захисника вітчизни, героя; 4) усвідомлення взаємозв'язку між індивідуальною свободою, правами людини та її патріотичною відповідальністю; 5) сприяння набуттю дітьми та молоддю патріотичного досвіду на основі готовності до участі в процесах державотворення; уміння визначати форми та способи своєї участі в життєдіяльності громадянського суспільства; 6) культивування кращих рис української ментальності: працелюбності, свободи, справедливості, доброти, чесності, бережного ставлення до природи [14, С. 124–125].

Водночас, незважаючи на наявність зазначених досліджень багато аспектів проблеми національно-патріотичного виховання учнівської молоді не знайшли свого наукового розв'язання. Зокрема, проблема теоретичного обґрунтування педагогічних умов національно-патріотичного виховання молодших підлітків у позаурочній діяльності.

Мета статті – теоретичне обґрунтування педагогічних умов національно-патріотичного виховання молодших підлітків у позаурочній діяльності.

Реалізація поставленої мети відбувалась завдяки використанню теоретичних методів: аналізу, синтезу, порівнянню, класифікації, узагальненню – для визначення та теоретичного обґрунтування педагогічних умов національно-патріотичного виховання молодших підлітків у позаурочній діяльності.

Виклад основного матеріалу. Національно-патріотичне виховання – «наскрізний виховний процес, спрямований на утвердження української національної та громадянської ідентичності, формування оборонної свідомості на основі суспільно-державних (національних) цінностей України, соціальної активності та відповідальності, готовності до дієвого виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, державної незалежності і територіальної цілісності України» [5].

У педагогічній науці існують різні підходи до тлумачення поняття «педагогічні умови».

Категорію «педагогічні умови» розглядають як: систему певних форм і методів, матеріальних умов, реальних ситуацій, що об'єктивно склалися чи суб'єктивно створені, необхідні для досягнення педагогічної мети [12]; особливості організації освітнього процесу в закладах освіти, що детермінують результати освіти, формування і розвиток вихованця, об'єктивно забезпечують можливість їх досягнення [2].

Педагогічні умови розглядаємо як діючі етапи педагогічної системи, що забезпечують досягнення поставленої мети [6, С. 243].

Національно-патріотичне виховання молодших підлітків у позаурочній діяльності визначається комплексом педагогічних умов, а саме:

– використання доцільних форм і методів роботи з національно-патріотичного виховання молодших підлітків;

- залучення учнів молодшого підліткового віку до патріотично спрямованої діяльності ;
- партнерська взаємодія сім'ї і школи у національно-патріотичному вихованні школярів;
- організація і проведення занять з педагогами з проблеми національно-патріотичного виховання молодших підлітків.

Педагогічна умова – використання доцільних форм і методів роботи з національно-патріотичного виховання молодших підлітків.

У процесі національно-патріотичного виховання молодших підлітків використовуємо такі групи методів: формування патріотичної свідомості, поглядів і переконань (розповідь, роз'яснення, бесіда, переконання, приклад); організації національно-патріотичної діяльності та формування досвіду патріотичної поведінки (педагогічна вимога, громадська думка, вправи, доручення, створення виховуючих ситуацій); стимулювання та мотивації національно-патріотичної поведінки (змагання, заохочення, покарання) [1]; інтерактивні методи («акваріум», «карусель», «мікрофон», мозкова атака, рольові та імітаційні ігри, генерування ідей, метод проєктів).

Основними формами національно-патріотичного виховання молодших підлітків у позаурочній діяльності є: ігри-квести, веб-квести, години спілкування, тематичні заходи, присвячені героїчним подвигам українських воїнів, історичні подорожі у часі, віртуальні подорожі, благодійні акції, флешмоби, проведення заходів з відзначення національно-пам'ятних дат, акцій пам'яті, присвячених видатним історичним датам і постатям; тренінгові заняття, індивідуальні консультації, конкурси патріотичної пісні, бесіди за сюжетом переглянутих фільмів про війну в Україні, прочитаних книг, виставки творчих робіт учнів тощо [1].

Однією з педагогічних умов є залучення учнів молодшого підліткового віку до патріотично спрямованої діяльності.

Діяльність – цілеспрямоване перетворення дійсності. Структура діяльності включає наступні компоненти: потреба – мотив – мета (завдання) – способи досягнення мети – дії – операції. Таким чином, кожен вид діяльності має цілком визначений зміст потреб, мотивів, завдань, засобів, дій і операцій [7, С. 50].

Патріотично спрямована діяльність сприяє формуванню в підлітків патріотичних переконань та ідеалів; ціннісного ставлення до Батьківщини, героїв-захисників України; розвитку в школярів мотивів патріотичного спрямування; формуванню активної патріотичної позиції.

В основу організації патріотично спрямованої діяльності покладено наступні правила:

1. Сприяти усвідомленню молодшими підлітками необхідності участі у патріотично спрямованій діяльності в умовах повномасштабної війни російської федерації проти України.
2. Формувати в учнів любов до України, діяльнісну відданість Батьківщині.

3. Груповий, колективний характер патріотично спрямованої діяльності, що сприятиме вихованню в школярів відповідальності, ініціативності, наполегливості.

4. Налагодження відносин співробітництва, співтворчості, співучасті всіх учасників освітнього процесу.

5. Задоволення потреби школярів у суспільному визнанні, самоствердженні [8, С. 257].

Засобами реалізації цієї педагогічної умови є: організація волонтерської діяльності за ініціативи учнівського самоврядування (благодійні акції: «З вірою в серці», «Завдяки тобі», «Тепла хвиля», збирання коштів на придбання дронів, плетіння маскувальних сіток тощо); проєктна діяльність («Україна – країна нескорених», «Я – патріот України», «Вірю в майбутнє твоє, Україно!», «Герої поруч нас», «Милосердя», «Запали свічку пам'яті» тощо); проведення тематичних заходів, присвячених героїчним подвигам українських воїнів (до Дня захисника України; до Дня українського добровольця; до Дня Гідності і Свободи; до Дня пам'яті Героїв Крут; до Дня Небесної Сотні; до Дня загиблих захисників України тощо); створення системи постійних та тимчасових доручень; залучення учнів до групової роботи [9, С. 25].

Наступна педагогічна умова – *партнерська взаємодія сім'ї і школи у національно-патріотичному вихованні школярів.*

Науковці трактують взаємодію школи і сім'ї як скоординовані дії педагогів, учнів та батьків, спрямовані на виховання дитини як суб'єкта власного життя, спроможного робити усвідомлений вибір [11, С. 20–21].

Т. Кравченко зазначає, що успішність взаємодії сім'ї і школи зумовлюється роллю, яку покладає на батьків школа. Найбільш оптимальною є та, що ґрунтується на дієвому співробітництві, узгодженні виховних дій, які продукуються стосовно виховання і розвитку дитини кожним із соціальних інститутів. Лише за цих умов підвищується не лише батьківський потенціал, а й збільшується сукупний ресурс сім'ї і школи як взаємодіючих партнерів [10, С. 175].

Ключовим компонентом формули Нової української школи є педагогіка партнерства. Під партнерською взаємодією сім'ї і школи розуміємо взаємопов'язані й узгоджені дії педагогів і батьків щодо національно-патріотичного виховання дітей [1, С. 99].

Батьки виступають «... носіями цілком конкретних національних і суспільних ідеалів, які транслюються у свідомості дітей окремими меседжами» [4, С. 15]. Це відбувається за умови взаємної довіри, розуміння та сприйняття дитиною переконань і способу життя батьків. Отже, сімейне середовище є передумовою національно-патріотичного виховання дитини.

Партнерська взаємодія сім'ї і школи з національно-патріотичного виховання молодших підлітків здійснюється поетапно [4, С. 15]. На діагностичному етапі визначається рівень готовності батьків до взаємодії з педагогами і дітьми з проблеми національно-патріотичного виховання школярів.

Цільовий етап передбачає визначення завдань спільної діяльності сім'ї і школи з національно-патріотичного виховання школярів залежно від готовності до такої діяльності. Організаційний етап передбачає планування класними керівниками взаємодії з підвищення підготовленості батьків щодо національно-патріотичного виховання дітей. На практичному етапі реалізуються різноманітні форми взаємодії сім'ї і школи з метою підвищення готовності батьків до національно-патріотичного виховання дітей. Етап контролю передбачає аналіз педагогами і батьками результатів національно-патріотичної вихованості дітей.

Запропонуємо наступні форми роботи з батьками: інформаційні лекторії, що мають на меті акцентувати увагу батьків на актуальності проблеми національно-патріотичного виховання дітей («Забезпечення єдності вимог школи і сім'ї у національно-патріотичному вихованні молодших підлітків», «Любов до родини і рідної домівки в народній спадщині українців» тощо); групові консультації батьків («Моральний зміст українських легенд і міфів», «Український народний етикет у моральному становленні дітей» тощо); дистанційне консультування сімей з проблеми національно-патріотичного виховання школярів за допомогою (Скайп/Skype); проведення батьківських зборів, де обговорюються питання національно-патріотичного виховання молодших підлітків; бесіди («Як викликати в дитини інтерес до української історії і культури», «Роль українського мистецтва в житті родини» тощо); круглі столи («Виховання ціннісного ставлення до Батьківщини в молодших підлітків», «Виховання патріотизму в родині» тощо) [1]; практикуми для батьків («Драматичні сторінки історії України на прикладі поколінь», «Дієві засоби української педагогіки») [4, С. 120–121]; гра-практикум «Чи знаємо ми традиції нашого народу»; батьківсько-педагогічні брифінги («Особливості національно-патріотичного виховання молодших підлітків в умовах воєнного стану», «Виховне середовище сучасної сім'ї» тощо); проведення сімейних свят («Мій родовід», «З родини йде в життя людина», «Нехай квітує дерево родинне» тощо); залучення батьків до проведення заходів з національно-патріотичного виховання; використання інтернет-ресурсів з українознавчим наповненням (зокрема, інтернет-портал «Таємна Січ»); ознайомлення батьків з пізнавальними сайтами із сімейного виховання дітей (наприклад, «Моя дитина», «Український сімейний ресурс», «Секрети родинної педагогіки», «Дитяча психологія для батьків» тощо).

Наступна педагогічна умова – *організація і проведення занять з педагогами з проблеми національно-патріотичного виховання молодших підлітків.*

Завданнями занять було визначено: сприяти формуванню емоційно-ціннісного ставлення педагогів до проблеми національно-патріотичного виховання молодших підлітків; поглибити знання педагогів з теоретичних аспектів національно-патріотичного виховання школярів; сенситивності молодшого підліткового віку щодо національно-патріотичного виховання здобувачів освіти вищезазначеної вікової групи; розкрити педагогічні можливості форм і методів

національно-патріотичного виховання молодших підлітків у позаурочній діяльності; поглибити знання педагогів щодо потенціалу партнерської взаємодії сім'ї і школи у національно-патріотичному вихованні учнів молодшого підліткового віку.

Заняття 1. «Теоретичні аспекти проблеми національно-патріотичного виховання школярів» (лекція).

Мета: розкрити сутність поняття «національно-патріотичне виховання»; проаналізувати нормативні документи з проблеми національно-патріотичного виховання молоді; висвітлити зарубіжний досвід патріотичного виховання зростаючої особистості.

Короткий зміст заняття:

1. Сутність поняття «національно-патріотичне виховання» як проблема сучасного педагогічного дискурсу.

2. Аналіз нормативних документів з проблеми національно-патріотичного виховання молоді.

3. Закордонний досвід патріотичного виховання зростаючої особистості.

Заняття 2. «Особливості національно-патріотичного виховання молодших підлітків у позаурочній діяльності» (семінар з елементами дискусії) має на меті: розглянути сенситивність молодшого підліткового віку щодо національно-патріотичного виховання; визначити педагогічний потенціал позаурочної діяльності в контексті проблеми національно-патріотичного виховання здобувачів освіти вищезазначеної вікової групи.

Короткий зміст заняття:

1. Особливості національно-патріотичного виховання молодших підлітків.

2. Характеристика педагогічного потенціалу позаурочної діяльності в контексті проблеми національно-патріотичного виховання учнів молодшого підліткового віку.

Заняття 3. «Форми і методи національно-патріотичного виховання молодших підлітків у позаурочній діяльності» (семінар-практикум) має на меті: охарактеризувати форми і методи національно-патріотичного виховання молодших підлітків у позаурочній діяльності; розкрити педагогічні можливості різноманітних форм і методів національно-патріотичного виховання школярів цієї вікової групи.

Наведемо короткий зміст заняття:

1. Характеристика методів національно-патріотичного виховання молодших підлітків.

1.1. Методи формування патріотичної свідомості, поглядів, переконань: розповідь, роз'яснення, бесіда, переконання, приклад.

1.2. Методи організації національно-патріотичної діяльності та формування досвіду патріотичної поведінки: педагогічна вимога, громадська думка, вправи, доручення, створення виховуючих ситуацій.

1.3. Методи стимулювання та мотивації національно-патріотичної поведінки: змагання, заохочення, покарання.

1.4. Інноваційні методи: «акваріум», «карусель», «мікрофон», мозкова атака, рольові та імітаційні ігри, генерування ідей, метод проєктів.

2. Характеристика індивідуальних, групових (колективних), масових форм національно-патріотичного виховання молодших підлітків.

Заняття 4. «Партнерська взаємодія сім'ї і школи як умова національно-патріотичного виховання молодших підлітків» (семінар-практикум), метою якого є: поглибити знання педагогів щодо потенціалу партнерської взаємодії сім'ї і школи у національно-патріотичному вихованні молодших підлітків.

Короткий зміст заняття:

1. Характеристика поняття «партнерська взаємодія сім'ї і школи». Етапи реалізації партнерської взаємодії сім'ї і школи з національно-патріотичного виховання школярів цієї вікової групи.

2. Характеристика форм роботи з батьками щодо забезпечення партнерської взаємодії сім'ї і школи з національно-патріотичного виховання школярів.

Висновки. Визначено, теоретично обґрунтовано педагогічні умови національно-патріотичного виховання молодших підлітків у позаурочній діяльності: використання доцільних форм і методів роботи з національно-патріотичного виховання молодших підлітків; залучення учнів молодшого підліткового віку до патріотично спрямованої діяльності; партнерська взаємодія сім'ї і школи у національно-патріотичному вихованні школярів; організація і проведення занять з педагогами з проблеми національно-патріотичного виховання молодших підлітків.

Проведене дослідження не претендує на остаточне розв'язання проблеми національно-патріотичного виховання молодших підлітків у позаурочній діяльності. Подальші наукові пошуки можуть бути спрямовані на: активізацію учнівського самоврядування як засобу національно-патріотичного виховання підлітків; підвищення ефективності післядипломної освіти педагогічних кадрів з цієї проблеми.

Література:

1. Виховні засади утвердження української національної ідентичності. Методичний посібник / [Журба К.О., Бех І.Д., Канішевська Л.В., Корнієнко А.В., Малиношевський Р.В., Рейпольська О.Д.]. Івано-Франківськ: НАІР, 2024. 124 с.

2. Дурманенко О. Теоретичний аналіз поняття «педагогічні умови» в контексті моніторингу виховної роботи у вищому навчальному закладі. *Молодь і ринок*. 2012. №7 (9). С. 135–136.

3. Жданкіна А. Педагогічні умови патріотичного виховання учнівської молоді засобами кобзарства. *Український педагогічний журнал*, 2022, № 2. С. 131–139.

4. Журба К.О., Бех І.Д., Докукіна О.М., Федоренко С.В., Шкільна І.М. Національно-культурна ідентичність у становленні підлітка: монографія. Київ, 2019. 150 с.

5. Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» (2022) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text> (дата звернення: 22.06.2025).
6. Канішевська Л.В. Теоретико-методичні основи виховання соціальної зрілості старшокласників загальноосвітніх шкіл-інтернатів у позаурочній діяльності: дис. ... д-ра пед. наук. Київ, 2011. 512 с.
7. Канішевська Л.В. Виховання соціальної зрілості старшокласників загальноосвітніх шкіл-інтернатів у позаурочній діяльності: Монографія. К. ХмЦНП, 2011. 368 с.
8. Канішевська Л.В., Яцеленко А.А. Теоретико-методичні основи виховання відповідальності в молодших школярів у позаурочній діяльності шкіл-інтернатів. К. : ЦП «Компринт», 2016. 400 с.
9. Канішевська Л.В. Педагогічні умови виховання соціальної зрілості старшокласників у позаурочній діяльності. Журнал «Перспективи та інновації науки» (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»). 2024. № 4 (38). С. 281–288.
10. Кравченко Т.В. Соціалізація дітей шкільного віку у взаємодії сім'ї і школи. Монографія. Київ: Фенікс, 2009. 416 с.
11. Оржеховська В.М., Кириченко В.І., Ковганич Г.Г. Взаємодія навчального закладу і сім'ї: стратегії, технології, модель: навчальний практико-орієнтований посібник. Харків: Видавництво «Точка», 2007. 172 с.
12. Пікуль Л.В. «Уроки мислення» В. Сухомлинського і «Філософія для дітей» Метью Ліпмана. *Постметодика*. 2013. №6 (115). С. 22–24.
13. Романюк С., Мафтин Л. Національно-патріотичне виховання в умовах викликів сучасності. *Іноватика у вихованні*. 2023. Вип. 17. С. 112–121.
14. Скирда Т. Національно-патріотичне виховання як основа виховної системи сучасних освітніх закладів. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді* 2022. № 26. Кн. 1. С. 119–125.
15. Федоренко О.М. Педагогічні умови формування національно-патріотичної вихованості в учнів основної школи загальноосвітніх навчальних закладів: дис. ... канд. пед. наук. Мелітополь, 2021. 256 с.

References:

1. Vychovni zasady utverdzhennia ukrainскоi natsionalnoi identychnosti. [Educational principles of establishing Ukrainian national identity]. *Metodychnyi posibnyk* / [Zhurba K.O., Bekh I.D., Kanishevska L.V., Korniienko A.V., Malynoshevskiy R.V., Reipolska O.D.]. IvanoFrankivsk: NAIR, 2024. 124 s. [in Ukrainian].
2. Durmanenko O. Teoretychnyi analiz poniattia «pedahohichni umovy» v konteksti monitorynhu vykhovnoi roboty u vyshchomu navchalnomu zakladi. [Theoretical analysis of the concept of «pedagogical conditions» in the context of monitoring educational work in a higher education institution]. *Molod i rynek*. 2012. №7 (9). S. 135–136. [in Ukrainian].
3. Zhdankina A. Pedahohichni umovy patriotychnoho vykhovannia uchnivskoi molodi zasobamy kobzarstva. [Pedagogical conditions of patriotic education of student youth by means of kobzarism]. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal*, 2022, № 2. S. 131–139. [in Ukrainian].
4. Zhurba K.O., Bekh I.D., Dokukina O.M., Fedorenko S.V., Shkilna I.M. Natsionalno-kulturna identychnist u stanovlenni pidlitka [National and cultural identity in the formation of adolescence] : monohrafiia. Kyiv, 2019. 150 s. [in Ukrainian].
5. Zakon Ukrainy «Pro osnovni zasady derzhavnoi polityky u sferi utverdzhennia ukrainскоi natsionalnoi ta hromadianskoi identychnosti». [Law of Ukraine «On the Basic Principles of State Policy in the Sphere of Establishing Ukrainian National and Civic Identity»]. (2022) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text> (data zvernennia: 22.06.2025). [in Ukrainian].

6. Kanishevska L. V. Teoretyko-metodychni osnovy vykhovannia sotsialnoi zrilosti starshoklasnykiv zahalnoosvitnikh shkil-internativ u pozaurochnii diialnosti. [Theoretical and methodological foundations of education of social maturity of high school students of secondary boarding schools in extracurricular activities] : dys. ... d-ra ped. nauk. Kyiv, 2011. 512 s. [in Ukrainian].

7. Kanishevska L. V. Vykhovannia sotsialnoi zrilosti starshoklasnykiv shkil-internativ u pozaurochnii diialnosti [The educating senior pupils in social maturity at boarding schools during off-hour activities] : monohrafiia. Kyiv: KhmTsNP, 2011. 368 s. [in Ukrainian].

8. Kanishevska L.V., Yatsenko A. A. Teoretyko-metodychni osnovy vykhovannia vidpovidalnosti v molodshykh pidlitkiv u pozaurochnii diialnosti shkil-internativ. [Theoretical and methodological foundations of education of the responsibility among senior school students in extracurricular activities of boarding schools] : K : TsP «Komprynt», 2016. 400 s. [in Ukrainian].

9. Kanishevska L.V. Pedahohichni umovy vykhovannia sotsialnoi zrilosti starshoklasnykiv u pozaurochnii diialnosti. [Pedagogical conditions of education senior pupils in social at boarding off-hours activities]. *Zhurnal «Perspektyvy ta innovatsii nauky» (Serii «Pedahohika», Serii «Psykhohiia», Serii «Medytsyna»)*. 2024. № 4 (38). S. 281–288. [in Ukrainian].

10. Kravchenko T.V. Sotsializatsiia ditei shkilnoho viku u vzaiemodii simi i shkoly. [Socialization of school-age children in the interaction of family and school]. Monohrafiia. Kyiv: Feniks, 2009. 416 s. [in Ukrainian].

11. Orzhekhovska V.M., Kyrychenko V.I., Kovhanych H.H. Vzaiemodiia navchalnoho zakladu i simi: stratehii, tekhnolohii, model [Interaction of educational institution and family: strategies, technologies, model]: navchalnyi praktyko zoriientovanyi posibnyk. Kharkiv: Vydavnytstvo «Tochka», 2007. 172 s. [in Ukrainian].

12. Pikul L.V. «Uroky myslennia» V. Sukhomlynskoho i «Filosofiiia dlia ditei» Metiu Lipmana. [«Thinking Lessons» by Vasyl Sukhomlynskyi and «Philosophy for Children» by Mathew Lipman]. *Postmetodyka*. 2013. №6 (115). S. 22–24. [in Ukrainian].

13. Romaniuk S., Maftyn L. Natsionalno-patriotychne vykhovannia v umovakh vyklykiv suchasnosti. [National-patriotic education in the face of contemporary challenge]. *Innovatyka u vykhovanni*. 2023. Vyp. 17. S. 112–121. [in Ukrainian].

14. Skyrda T. Natsionalno-patriotychne vykhovannia yak osnova vykhovnoi systemy suchasnykh osvितnikh zakladiv. [National-patriotic education as the basis of the educational system of modern educational institutions]. *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi*. 2022. № 26. Kn. 1. S. 119–125. [in Ukrainian].

15. Fedorenko O.M. Pedahohichni umovy formuvannia natsionalno-patriotychnoi vykhovanosti v uchniv osnovnoi shkoly zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv [Pedagogical conditions of formation of national-patriotic education at pupils of the secondary school of comprehensive schools] : dys. ... kand. ped. nauk. Melitopol, 2021. 256 s. [in Ukrainian].